

VLIV ALICE MASARYKOVÉ NA VÝVOJ OŠETŘOVATELSTVÍ

Mgr. Bára Kvapilová

Zdravotnická záchranná služba ZK, výjezdové stanoviště Rožnov pod Radhoštěm

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, Fakulta zdravotníctví - Katedra ošetrovateľstvá

Souhrn

Práce stručně nastiňuje životopis dr. Alice Garrigue Masarykové a poukazuje na fakta, která ovlivnila osobnost Alice a zároveň dokumentuje její životní kroky, které byly vykonány ve prospěch ošetrovateľského a sociálního oboru.

Klíčová slova: Alice Masaryková. Historie. Osobnost. Ošetrovateľstvá. Životopis.

Úvod

Alice Garrigue Masaryková se narodila do velmi osvíceného, vzdělaného a demokratickými principy protknutého prostředí Tomáši a Charlottě Masarykovým, ve Vídni 3. května 1879. Její osud nebyl nikterak jednoduchý, tak jako osudy celé její rodiny, přesto dokázala svoji neúnavnou prací položit základy sociální práce a pomoci oboru ošetrovateľstvá vždy tam, kde to bylo nejvíce třeba, a to vše ve velmi složité politické i ekonomické době.

Cíl práce

Zmapovat životopis Alice Garrigue Masarykové a určit její vliv na rozvoj oboru ošetrovateľstvá.

Metodika výzkumu

Kvalitativní výzkum - Analýza historických dokumentů

Výsledky

Dovolte mi, abych Vám představila osobnost, která je v čase historických proměn mírně opomíjena a přitom má značný význam pro obor ošetrovateľstvá. Jedná se o nejstarší dceru prvního československého prezidenta, a to dr. Alici Garrigue Masarykovou. Abychom plně pochopili její činy a samotnou osobnost Alice, musíme zde zmínit značný vliv prostředí, kde vyrůstala, tedy vliv rodiny, hlavně rodičů, Tomáše a Charlotty Masarykových, kteří velmi kultivovaně a s citem, v osvíceném, vzdělaném a demokratickém prostředí, formovali Alici do podoby, v které tak prospěla nejen oboru ošetrovateľstvá, školství, sociální otázce, politice,

ženám samotným a ženskému hnutí, ale v podstatě se její prospěch počítá v každém činu, kterého se dotkla, byť jen myšlenkou.

Alice Masaryková se narodila ve Vídni, 3. května 1879, kde v té době její otec působil na univerzitě. Za tři roky se stěhuje do Prahy, kde posléze začíná navštěvovat školy. Nejdříve vyšší dívčí školu, dále měšťanskou školu a ve třinácti nastupuje na první dívčí gymnázium Minerva. V roce 1898 skládá maturitní zkoušku a nastupuje na univerzitu na lékařskou fakultu české části vysoké školy. Po roce přestupuje na fakultu filozofickou a v roce 1903 obhájí svoji disertační a posléze rigorózní práci jak z filozofie, tak z historie a stává se mezi ženami jednou z prvních doktorek filozofie a vůbec první doktorkou historie v Čechách. I když se teoreticky věnovala studiu historie a filozofie, sociální otázka a otázka zdravotnictví, nevyjímaje ošetrovatelství, ji i nadále velmi interesovala a proto se rozhodla svůj život nasměrovat právě do této oblasti. Své myšlenky a postoje formovala během studií nejen v ženském spolku Slavie, v abstinenčním protialkoholním hnutí, jehož propagátorem byl též její otec. Zájem o sociální oblast dokazuje její zahraniční studijní pobyty (zejména v USA – Chicago v roce 1904, kam přijíždí na pozvání Charlese Cranea a jeho známých, Mary Elzy McDowellové (což byla socioložka) a Jane Addamsové (rovněž socioložka, spisovatelka a držitelka Nobelovy ceny míru). První dáma byla v té době ředitelkou univerzitního settlementu, což bylo, řekněme, „kulturní středisko“ sloužící hlavně přistěhovalcům a uvědomme si, že v té době, se Chicagu přezdívalo pro množství zde žijících Čechů „české město“. Po roce pobytu se vrací a nastupuje na českobudějovické dívčí liceum v roli pedagožky. Stejnou úlohu plní i od roku 1909 v Praze, kam nastupuje na nově otevřené dívčí liceum v Holešovicích. V průběhu svého působení na Jihu Čech i později v Praze se aktivně účastní konferencí (např. Švédsko, Vídeň, Praha) s protialkoholní tematikou. Zároveň se stává členkou Ženského klubu českého a Spolku akademicky vzdělaných žen, kde v roce 1911 zakládá „sociologickou sekci“, jejíž činnost byla velmi prospěšná nejen po praktické stránce, ale i teoretické, neboť v podstatě suplovala řádné vysokoškolské semináře. Uvědomíme-li si, v jakém období se pohybujeme a jaký význam mělo ženské emancipační hnutí, pochopíme důsledněji význam činnosti obou spolků a hlavně angažovanosti Alice Masarykové.

V období první světové války Alice nastupuje dobrovolně jako ošetrovatelka do Pardubic do vojenského lazaretu – jediného svého druhu na území Rakouska Uherska, pro až 10.000 nemocných. Z této doby pochází i deník, do kterého si autenticky zapisovala myšlenky a dění právě v této nemocnici. Deník je dochován a je dnes majetkem archivu Masarykova ústavu v Praze. Údajně se jednalo o její čtvrtý „ošetrovatelský“ pobyt (např. v Těšíně) a pakliže do této doby jsme znali její slabost pro oblast sociální, této dobrovolné praxi můžeme přičítat její

zájem o obor ošetrovatelský. Díky vyprávění na stránkách tohoto deníku, který je přesně 100 let starý, se nám přibližuje nejen složitá válečná doba, chod a organizace této stanice, složité životní podmínky, jak Alice samotné, tak i nemocných a jejich ošetrovatelů, ale jedná se i o určitou sondu do cítění a prožívání osobních pocitů Alice Masarykové. V neposlední řadě se jedná i o jasný důkaz nesmírného sociálního a filantropického smýšlení a náboženského založení naší aktérky.

V roce 1915 je zatčena za údajné protirakouské spiknutí a činnost jejího otce a uvězněna nejdříve v Praze a posléze ve Vídni. Obzvláště druhé zařízení nebylo nikterak příjemné a na Alici samotné zanechalo značné následky, hlavně duševní. Po intervenci ze zahraničí je propuštěna a až do roku 1918, tedy vzniku republiky a návratu jejího otce z exilu a jeho vyhlášením za prezidenta, žije v Praze v ústraní s nemocnou matkou.

Po zvolení jejího otce prezidentem přebírá na sebe roli „první dámy“, neb její matka Charlotta je vážně nemocná a v roce 1923 umírá. Zároveň se zapojuje po vzniku Československa do politiky, ale ne na dlouho. V únoru roku 1919 je totiž formálně ustanoven Československý červený kříž. Od prvních okamžiků jeho vzniku se Alice Masaryková velmi angažuje v jeho prospěch a již ji více nezbyval čas na aktivity politické. Proto dne 11. září 1919 rezignuje na svůj poslanecký post a nadále se věnuje pouze ČSČK. Určitým způsobem navázala na svoji práci v Sociologické sekci před I. světovou válkou a ČSČK ji pomohl tuto činnost mnohonásobně rozvinout. Dalo by se říci, že tak, jak ČSČK potřeboval Alici Masarykovou, potřebovala i ona jeho. Na rozdíl od politických aktivit byla práce pro ČSČK něčím, co ji zcela naplňovalo, přinášelo uspokojení a dávalo jejímu životu pro další období smysl. Byť toto vše bylo vykoupeno značným množstvím práce. Je jmenována první předsedkyní ČK a tuto funkci velmi zodpovědně a precizně zastávala více jak 20 let. Veškerá její činnost pro obor ošetrovatelství se velmi úzce dotýká samotného ČSČK. Ať se zde budeme zmiňovat o pomoci při otevření ošetrovatelských škol (Praha, Ostrava), o povolání amerických sester, které byly pověřeny vedením pražské ošetrovatelské školy, tak aby bylo možno zapojit nové moderní postupy do praxe. Dále se zasloužila o otevření první Vyšší sociální školy v Praze, otevření ošetrovatelské školy v Martině (první svého druhu na Slovensku), přeložení učebnic pro sestry z angličtiny a jiných aktivit, vždy to byla činnost, která byla úzce spjata s ČSČK (ošetrovatelské školy v minulosti pod ČSČK náležely). Nemůžeme opomenout založení tradice Velikonočních mírů, které posléze byly převzaty celosvětově a dnes jsou oslavovány 7. května v podobě Mezinárodní dne ČK. Nemůžeme zapomenout ani na humanitární práci, finanční sbírky konané ve prospěch válkou zbídačeného Československa, značné finanční příspěvky samotné Alice a jejího otce na činnost ČK, např. vzdělávání Dobrovolných sester,

či výstavbu „Sociálního domu“ v Lánech, který rovněž věnovala ČK a v kterém je dnes Pamětní síň Alice Masarykové. Dále vzpomeňme založení stipendijního výboru Florence Nightingalové. Tento výbor měl na starost získávání finančních prostředků, díky nimž se podařilo umístit několik diplomovaných sester na speciální ošetrovatelské kurzy v Torontu a v Londýně. Tím byly posíleny nejen zahraniční kontakty, ale předně se dostávaly do republiky informace ohledně nových trendů v ošetrovatelství, které následně mohly být etablovány i do českých ošetrovatelských podmínek. Několik evropských poboček ČK, které poskytly nemalé finanční částky, prosadilo i vznik tzv. mezinárodní ošetrovatelské školy, která byla nakonec zřízena za pomoci britského ČK, který poskytl budovu, v Bedford College právě v Británii. Jednou ze štědrých sponzorů byla Alice Masaryková, která poskytla padesát tisíc liber šterlinků, a to z vlastních prostředků.

Závěr

Seznam počinů dr. Alice Masarykové ve prospěch ošetrovatelství není úplný. Pokud bychom měli vyjmenovávat veškeré záslužné činy, které Alice Masaryková během svého života uskutečnila, vydalo by to na samostatnou konferenci o její osobě. V tomto příspěvku jsem chtěla naznačit a hlavně připomenout, jak nedoceněný je význam práce Alice Masarykové nejen pro sestry, ale pro značně široký okruh zdravotní a sociální oblasti u nás v republice. Příští rok uplyne 50 let od jejího úmrtí (29. listopadu 1966 v USA) a přála bych si, aby její odkaz nebyl nikdy zapomenut, neboť si musíme uvědomit, v jakém čase Alice Masaryková působila a jakých výsledků ve své neúnavné práci dosáhla, nejen v rámci Československa, ale i na poli mezinárodním.

Literatura:

HÁJKOVÁ, D., SOUKUP, J. 2001. *Drahá mama/Dear Alice. Korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915-1916*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2001. 244 s. ISBN 80-86495-06-X.

HERBEN, J. 1948. *TGM Masarykův rodinný život*. 13. vyd. Praha : Fr. Borový, 1948. 89 s.

KRÁLOVÁ, O., JUNS, J. 1992. *Alice G. Masaryková Červený kříž*. Bratislava : Slovenský výbor Česko-slovenského Červeného kříže, 1992. 76 s. ISBN 20-85690-00-4.

KUTNOHORSKÁ, J. 2010. *Historie ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. 206 s. ISBN 978-80-247-3224-4.

- LOVČÍ, R. 2008. *Alice Garrigue Masaryková Život ve stínu slavného otce*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2008. 485 s. ISBN 978-80-7308-189-8.
- SOBOTKA, R. 1999. *Charlotta Garrigue Masaryková Epizoda ze života*. 1. vyd. Olomouc : Dobra a Fontána, 1999. 95 s. ISBN 80-86-179-33-8.
- STAŇKOVÁ, M. 2001. *Galerie historických osobností*. 1. vyd. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2001. 86 s. ISBN 80-7013-329-5.
- ŠVEJNOHA, J. 2008. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*. 1. vyd. Praha : Úřad Českého červeného kříže, 2008. 151 s. ISBN 978-80-87036-28-0.
- DOLEŽALOVÁ, V. 2006. O tom, jak se ženy ještě před 100 léty styděly nosit brýle. In *Česká a slovenská oftalmologie*. ISSN 1211- 9059. 2006, roč. 62, č. 2, s. 157-159.
- ZELINOVÁ, H. 2014. Letné sídlo rodiny Masarykovcov na Bystřičce. In *Listy*. ISSN 1213-0249. 2014, roč. 21, č. 7/8, s. 3-4.
- ZELINOVÁ, H. 2014. Letné sídlo rodiny Masarykovcov na Bystřičce. In *Listy*. ISSN 1213-0249. 2014, roč. 21, č. 9, s. 13-14.

Kontakt autora:

Mgr. Bára Kvapilová, ybaray@gmail.com, +421721384770